ženski pokret.
žensko gibanje.
женски покрет.

II

1923

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВЕСКА 2 — ФЕБРУАР — ГОДИНА IV (1923)

Уредник, МИЛЕВА МИЛОЈЕВИЋ

САДРЖАЈ:

49 ПОЗИВ ЗА IX КОНГРЕС МЕЂУНАР. САВЕЗА ЗА ЖЕНСКО ПРАВО ГЛАСА . . . . . Ashby

50 ПОЗИВ И БРАК (с немачког Вера Јовановић) . Елизабета Томси

59 ШТА ПРОПИСУЈУ НАШИ ЗАКОНОДАВЦИ . Љубица Живковић

63 ZA NOVOM ŽENOM (sa českog A. Dostal) Olga Stranska Absolonova

65 СОЊА КОВАЉЕВСКА (прев. Десанка Цветковић) Ана Шарлота Лефлер

71 КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД: Александра Колонтај Нова Жена . . . . . Десанка Цветковић

73 Марсела Тинер Бунтовница . . . . . Милица Костић

78 БЕЛЕШКЕ: IX Конгрес Интернационалног Савеза за Женско Право Гласа. — Код Господина Министра Просвете. — Дјевојачка Привредна Задруга у Сарајеву. — Курс слободног сеоског учења у Оломуцу — Ческа. — Жене академици.

85 СУМОРНЕ МОЛБЕ НЕ МОЛИ!... . . . . Милица Костић

86 БОРБА . . . . . Јованка Хрвећанин

87 ЈА ТО ХОЋУ . . . . . Нада Јовановић

87 ЈЕДНА ЗА МНОГЕ (прев. Нада Јовановић) . . Vera

94 КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ: Рабиндранат Тагора: Кућа и Свет. — И. С. Тургењев: Пролетње воде. — Р. В. Емерсон: Управљање животом. — Камил Моклер: Мађија Љубави. — Петар Нанзен: Марија.

ЦЕНА 5 ДИН.

МОДЕРНА ШТАМПАРИЈА „РАД“. — КРАЉА МИЛАНА УЛИЦА БРОЈ 69.

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВЕСКА 2 — ФЕБРУАР — ГОДИНА IV (1923).

ПОЗИВ ЗА IX КОНГРЕС МЕЂУНАР. САВЕЗА ЗА ЖЕНСКО ПРАВО ГЛАСА

Међународни Савез за Женско Право Гласа позива своја двадесет и осам народна подудружења и двадесет нових друштава која су се пријавила да ступе у Међународни Женски Савез да пошаљу у потпуном броју своје делегате на девети Конгрес који ће се одржати у Риму, 12—19 маја 1923.

Савез би исто тако радосно поздравио и делегате других међународних или народних удружења која у своме програму имају и циљ М. С. Ж. П. Г.

На конгресу у Женеви, 1920 г. објављено је 20 нових победа женског суфража. У Риму ће се прославити увођење једнаких политичких права за жене у свима Сједињеним државама Америке. Ирска и Бомбај, Мадрас, Траванкор, Јахалвар, Колин, и Бурма прве земље са Истока, које су дале жени право гласа. Исто тако поделићемо радост са нашим сестрама из Данске које су успеле да извојују подједнаку плату за исти рад мушких и женских чиновника у државној служби; са женама у Аустралији на њиховим успесима у парламенту; женама у Јапану, што су успеле да им се дозволи присуствовање на политичким састанцима; са женама у Немачкој, Белгији, Аустрији, Шпанији, Португалији, Аргентини и Индији на скоро добивеном праву узимања учешћа у свима легалним професијама; са женама Сједињених Држава Америке, која је прва дала удатим женама право да задрже своју народност; женама Норвешке, Шведске, Данске, Румуније, Француске, Велике Британије, Урагаја, Аустралије и Сијама, чије су државе наименовале жене за представнике при комисијама и конференцијама Лиге Народа; са женама многих других земаља на сваком

кораку у напред ка нашој заједничкој крајњој мети: ***успостављење једне истинске слободе и једнакости положаја и прилика за жене и људе.***

Жене посланици говориће нам о њиховом раду на политичком пољу. Жене источних земаља говориће нам о успесима постигнутим у својим земљама. На Конгресу ће се претресати практични план ради пружања једне међународне помоћи женама земаља које још не уживају подједнака политичка права, и налазе се у борби да их стекну. Нарочите седнице ће се одржати ради проучавања питања: подједнаке награде и право на рад, питања морала, народност удатих жена, економски положај мајке и ванбрачног детета, односи жена које имају право гласа са политичким странкама, и шта све жене са политичким правима могу да учине за Савез. Донеће се резолуција у којој ће бити израђен програм будућег рада и држања Савеза.

Главни нам је циљ право гласа, али остаје много да се уради још пре но што га добијемо. У свима сферама жене има да суделују подједнако са људима на зидању једног бољег света, слободног свих предрасуда и штетних бесмислица.

С тога дођите сви ви којима је стало до части и слободе жене, узмите учешће у великој борби коју воде жене латинских земаља. У Риму, том Вечном Граду који је видео зору европске цивилизације, учврстите вашу веру у величину и значај жениног удела на остварењу идеала цивилизације која треба да се простре широм целог света, основана на темељу правде и једнакости.

Carrie Chapman Catt, председница
M. de Witt Schlumberger, I п.председн.; **Chrystal M. Millan**, II п.председн. **Anna Lindemank**, III п.председн.; **Anna Wicksell**, IV п.председн.; **Margery Corbett, Ashby**, секретар и др.

ПОЗИВ И БРАК [1]

Ја треба да говорим о позиву и браку. Та тема додирује последња животна питања. Док је за човека, још од пре много

[1] Предавање Елизабете Томси, које је одржано на Другом Швајцарском Конгресу за Интересе Жена у Берну од 2—6 октобра 1921.

векова, сасвим природно да позив и брак заједно везује, тај захтев за жене је нешто сасвим ново, нечувено, читав проблем, чије унутрашње, како изгледа нерешљиве, противуречности наша генерација *неће* моћи решити. С тим је готово речено, да је немогуће за 20 минута, колико имамо на расположењу, ту тему *поштанко* расветлити; морамо се задовољити да бацимо на њу неколико светлих искрица, да задржимо неколико мисли и размишљања.

Под позивом разумемо данас онај човечији рад, помоћу кога човек зарађује, и то — што је од нарочите важности за расправљање нашег питања — новац зарађује, дакле куповну моћ. Човечији позив не зајемчава само измирење свакодневног животног издржавања, него му даје могућности, да прибави себи благостање и имање, да за новац у замену набави она добра за живот која му се чине потребна.

Тако данас, са чисто економског гледишта посматрајући, изгледа нам позив. Ми сви знамо да тако није увек било. У прошлим вековима није се знало за потребе данашњице. Главно занимање човечије било је, у то доба, одржавање свакодневног живота. Економски процес развијања отргао је човека рано од куће и пољских радова. Оно што се пре како било у кући производило, развило се доцније као врста занатa. Нове потребе изазивале су нове занате, и обратно, рад се све више и више специјализирао; многоструки позиви пружили су људима хиљадама могућности; ненаслуђене способности пробудиле су се, изазване су, искоришћене су код мушкога пола; нови односи између људи и између држава постали су.

Жене у том развићу имају незнатног и већином пасивног учешћа, јер њима беше забрањено опште образовање, а пре свега свако образовање у циљу самосталне зараде за живот. То се није случајно дешавало. Категоричка реч „жена припада кући и то само кући“ не одговара духу братољубља. Јер *само* тим искључењем женског пола из привредног живота, које је хиљадама година моралисањем и насилним средствима одржавано, могло се десити, да, док се радна снага мушкараца одавна цени као економична, дотле све жене укупно раде без сваког цењења и признања. А то значи по нашој предходној дефиницији, по којој по данашњем схватању о позиву појам позива је везан са појмом зараде, да позив домаћице није

позив у правом смислу речи, да он дакле стоји у противности са нашим данашњим привредним животом.

Економско развиће није се бринуло о намерама и расуђивању људског гледишта владајућег света: машине, индустријализам, узвик ка производњи и произвођачким снагама отишао је даље, правећи продор у стародневне предрасуде. Свет је претендовао на снагу жене и ван домаћинства. Жена је ушла у привредан живот. Тада се показало оно што је за дивљење, оно што је стално порицано: да упркос вештачком удаљавању, кроз читаве векове женског пола од самосталног привредног живота жена има способности, исто као и мушкарац, да своју продуктивну снагу искористи у већем заједничком раду. Да, њен продуктивитет се повећава из године у годину. Рђаво плаћеном пионирском раду по фабрикама следовале су нове могућности за рад: канцеларије, школе, занати се отварају женама, и упркос отежаним условима за рад жена врши свој посао тако, да она служи срећи заједнице. Из тога се непобитно доказује, да није од природе унапред одређено, да све жене без изузетка морају по једној јединој шеми да живе и да раде, да морају све своје снаге у кућевном послу да истроше, него да и оне имају, исто тако као и људи, многобројне склоности и способности, и поврх тога махом, топлу жељу, да своју даровитост тако искористе, како то најбоље служи њеној личности а отуда и друштву. Основни принципи разума и природни осећаји правде морају свакој жени признати и право и дужност, да по могућству врши свој позив, за који она има склоности и знања и у коме она свој задатак према заједници испуњава.

Потреба за зарадом гони неудату и удату жену у јаван живот. Ту стојимо пред чињеницом да се закључивање брака, а с тим и „издржавање“, како се још увек оптимистички изражава, знатно погоршава. У Швајцарској, на пример, остаје свака пета жена неудата. У другим земљама ствари још горе стоје. Четири петине удатих швајцарских жена могу просечно само око 20 година да проведу у браку. Барем исто толико дуго време оне су (рачунајући детињство 20 година и старост од 60 година) упућене на сопствену зараду, пошто се њихова снага у позиву домаћице не цени. Сретна је она жена, када као и удовица може да очува своју самосталност. Нису узалуд удовице у ранијим временима биле најпотлаченија, најзави-

снија створења! Затим и животне прилике — ми то сви знамо — знатно су поскупиле и отежале. Па не само то, него и наше потребе за живот су порасле, већином, хоћемо то да нагласимо, оправдане потребе. Ово повећање потреба, заједно са падом новца, чине вероватно, да ће у будућности терет за издржавање жене и деце све мање и мање падати на плећа човека, него да ће бити сасвим у реду, ако и жена помаже својом зарадом. С тим ће она — а то је трећи мотив, ослободити се од често тешке финансијске зависности мужевљеве; брак ће бити стављен на другу равноправну базу.

Па ипак до најновијег времена, на супрот социјалној потреби и из врло разумљивих узрока, важило је основно правило, да позив жене са закључком брака престаје. Женски покрети потпомагали су тај захтев. Успеха није било. У 1910 год. — нова статистика, на жалост, још није срећена — било је скоро половина од ових швајцарских жена запослено у неком позиву. Од те половине сачињавале су удате, удовице и распуштенице — дакле жене *са породицом* — једну трећину. У прошлим критичним годинама порастао је и код нас у Швајцарској рад за зараду јако, тако да можемо слободно узети да се данас број удатих, разведених, и обудовљених жена приближује половини свих запослених жена. А то значи другим речима: да четвртина од свих удатих жена сједињује позив и брак. То значи по данашњим приликама које нису погодне за спајање позива и брака, да се троши велики део рада и енергије женскога рода, које ће тек доцније време потпуно признати.

Јер какав телесан и душеван напор проистиче из овога двојства жене у хиљаду случајева, треба само наговестити. Стални сукоби између две дужности, два задатка, двоструког, тростуког напора као домаћице, као мајке и као привредног чиниоца, та стална подвојеност изазива у осетљивом бићу жене унутрашњи расцеп и немир, који могу само неке жене потпуно да савладају. Уз то долази још и немио факат, да тај позив са свим својим спољним трвењем значи за жену нешто ново, нешто на шта се навикла није; вековна традиција не долази јој, као мушкарцу, као драгоцена потпора, већ она има у своме положају да савлада хиљаду предрасуда.

Препреке друге врсте истављају се жени још при избору позива. Данашња структура нашег друштва захтева — испра-

вом —, да свака девојка буде домаћица и мајка и да је за то спремна; да са што мање снаге и новца води што угодније домаћинство; јер, по могућности, једна од четири удаће се и биће домаћица. Али економска потреба захтева, да жена осим овог нецењеног рада бира и врши позив којим привређује. Тај тако похвалан и на срећу све више признат захтев: да се свака девојка спрема за један привредан позив, по нашем мишљењу преживљује жалосно скретање с правог схватања, с тога што се позив махом бира са намером, да се напусти, у првој прилици, т. ј. приликом удаје. У томе лежи по нашем мишљењу једна од најгорих опасности за оцену и способност за рад женскога позива. Како ће девојка која бира, само као попуну неколико празних година, свој позив, и сматра га као епизоду, како га мора вршити, и како ће за њега да употреби исто трошење снаге, исту љубав, исту одговорност као што то чини мушкарац за свој позив? Доклегод позив жене не буде позив за живот, основа живота, дотле он неће постићи ону моралну и финансијску вредност коју ми сви морамо очекивати и желети.

Не можемо се дуже задржати код тешкоћа позива и брака; има их тушта и тма. Факат је да су те тешкоће већ данас од милиона жена храбро савладане. Тиме ће се прокрчити пут развићу, које економска и духовна потреба потпомажу, и које ће вероватно идућих векова или можемо рећи идућих деценија све више корачати. Јер тенденција да се све снаге у природи искористе и продуктивно за добро целине употребе, добија све шире значење. *Женска снага лежи још и данас у маси неискоришћена.* То звучи, можда, по ономе што смо напред казали као противречност. Смем ли вас потсетити на то, колико хиљада младих девојака, у малим градовима или у удаљенијим крајевима, па и у нашим великим градовима, нарочито у такозваним добрим породицама, још и данас губе своје најлепше године у плетењу и вежењу, чекајући мужа, који ће се о њима бринути, — спасиоца, који за сваку пету никад неће доћи! Сетите се оних младих добро ситуираних госпођа, о чијем се домаћинству и деци брину или сроднице или послуга; чији живот често није ништа више него марљиво ленствовање; и које и не слуте да њихово унутрашње незадовољство које их нагриза, њихово неразумно живљење које улази у пословицу, њихов празан унутрашњи

живот може бити ослобођен својским радом у коме се могу ангажовати све њихове снаге и способности. Помислите на оне многе мајке, које у добу од 35, 40, 45 године, у добу, када човек ствара своја најбоља дела, њихово дело, деца, је готово довршено и сад са празним рукама, често огорчене, често не знајући шта да почну са својим богатим животним даровима, и те дарове у непотребном великом домаћинству без душевног, па и економског добитка троше. Јер ми не смемо заборавити, да наша једноставно упућена и развијена материнска љубав доста често обухвата само властиту децу и своје, за туђе, напротив, ништа не остаје. Страсне зачкољице мајки у односу према деци, која се одвргавају, која би своју сопствену судбину хтела да опробају и преживе; тако честе јавне и тајне драме између мајки и деце, које шаљиви листови тако цинично искоришћавају: као жалосне игре несносних свекрва, — имају можда у *немању позива* жене свој најдубљи, несвестан узрок. Потпуно или делимично искоришћење свих ових неискоришћених жена, биће циљ најближе будућности.

Како ће то да се деси? Сигурно не путем старих теорија Приметили смо у почетку нашег излагања да се рад домаћице налази у противречности са данашњим економским системом, јер се он не цени. Ово цењење не долази помоћу речи и писања, већ ће доћи с потребом у току времена, и у толико брже, уколико се пре жене запослују својевољно или принудно у неком привредном позиву. Кад једном свакоме буде јасно, да свака жена при искоришћењу својих позивних способности може годишње да осигура, рецимо 3000 до 10.000 дин. и више прихода, тада ће бити јасно да и рад жене домаћице показује одговарајућу вредност. С тога је жена која самостално привређује, насупрот мишљењу многобројних домаћица које њу као непријатељицу и осрамотитељку домаћег рада сматрају, највећа помагачица домаћице, јер она доказује да женски рад није у целини упућен на „удомљење“ већ да и она може производити самосталне продуктивне вредности. Тиме се повећава вредност рада жене уопште, а с тим и рад домаћице напосе.

Колико мужева још и данас мисле да је рад њихових жена непродуктиван, јер се он не плаћа! Привидно изгледа да је тако. Јер муж зарађује и доноси у кућу куповну снагу. Али шта све жена не потроши! Тако јадикује сваки просечни муж који располаже скученим средствима. Жена троши, из-

даје, а ништа не доприноси, троши оно што јој муж за издржавање своје и својих оставља. Под каквим унижавајућим околностима се то често дешава, болно је познато у круговима жена.

А с друге стране: колико раде добре домаћице и дању и ноћу, и рукама и срцем, много више него и један осмочасовни радник, и не зараде ништа, не виде никаквог очигледног успеха од њиховог посла. Муж, чији често зарађени новац потпуно се потроши, и жена, која набавља, а не зарађује, често се, нарочито у критичним временима, лако раздражују један на другога, и многи разводи имају у томе, у тим сасвим материјалним и привидно безначајним стварима, свој најдубљи узрок.

У ствари и у истини је и свака домаћица исто тако добар произвођач као сваки индустријски радник; али као мајка која рађа нове нараштаје, и која одржава пријатну собу, спавриља укусно јело, одржава уредно одело. И све то представља вредност коју барем толико треба ценити колико рад једнога златара, једнога властелинскога вртара, једнога зидара. Али, — ова вредност није очигледна, јер се снаге које се налазе за њено извршење не рачунају. Сваки човек добија лако домаћицу — на сваком прсту по једну, казао је још Лесинг.

Немојте заборавити, да ће се и вредност рада домаћице будућим законом утврдити. То питање — а с тим и више цењење — биће, као што смо напред наговестили, утолико више истицано, уколико се више жена буде морало или хтело упослити привредно. Спољни, плаћени рад помаже дакле посредно да се прокрчи пут унутрашњем, неплаћеном раду, убрајајући га у категорију свесно вршеног, цењеног женског позива, који као и сваки други позив даје средства за живот и слободно располагање оној која га врши. У овом споменутом циљу могу организације домаћица унапред зидајући и прокрчујући деловати; данас кад се сваки композитор, сваки лирски песник у својим професионалним организацијама бори за економско признање, крајње је време да и ненагрђена домаћица енергично иступи из своје незахвалне затворености.

Једно друго, у женским круговима често претресано решење је да муж даје својој жени на слободну употребу известан одређен део свога прихода (можда 10%). Тај предлог има много присталица, јер даје жени жељену финансиску и моралну самосталност. Али се опште извођење те само-

сталности разбија по нашем мишљењу, о унапред утврђено душевно и економско јединство, на коме се заснива данашњи брак.

И сва друга решења, која иду у прилог тешкоћама између позива и брака, особито у градским односима, једва ако су даље допрла од стадијума теоријског излагања. За почетак прелазног времена, какво је наше, не треба ништа више ни очекивати; развиће, као што је ово тако тешко продире у данашње друштвено уређење, иде трудно и полако напред. Ми ћемо брзо скицирати разне предлоге решења; немогуће је испитати могућности њихове примене, јер свака поједина тачка значи читав програм.

Треба већ једном мислити и на умножење и извођење заштите. Треба испитати и зграде у којима станују читаве заједнице, кућерке и селења. Материнске ренте, премије, осигурања позвана су да учине оно што је најважније. Техничким проналасцима за рад у домаћинству, данас још тако занемареним, мора се поклонити већа пажња. Рационалније, можда упрошћеније вођење куће треба да иде напоредо. Колико се најбоље снаге данас изгуби у педантном и ситничарском мучењу! — Нарочиту пажњу захтева питање, да ли за сада не би требало завести у индустрији и трговини полудневни рад, т. ј. да ли жена не би могла да ради, можда 4 часа дневно, у свом позиву. Кад би жене биле на врху великих индустријских предузећа, онда би се таква предусретљивост сасвим могла замислити Сетимо се оног страшног олакшања, које је већ донео, на жалост опет нападан, осмочасовни рад толико оптерећеним индустријским радницима! — Без сумње, да ће се временом појавити и нови, данас можда још сасвим непознати женски позиви, у којима ће се нарочите духовне и телесне способности жена тражити. И једно друго постављање људи према разним врстама позива неће се мимоићи. Можда ће будуће време чудновато коснути то, да је *јак* човек некад био запослен као разносач депеша, као трамвајски кондуктер, као чиновник на шалтеру!

Друго васпитање — и стим смо дошли до најуспешнијег предлога решења — помоћи ће да се створе нови погледи. Не треба сматрати дечка и девојчицу још од малена као два основна различита бића, од којих се на једној страни улива јуначки и заповеднички дух, а на другој као противност пре-

терана осетљивост и покорност. У основе домаћега рада — може се рећи „најпримитивнија познавања живота“, — треба упутити оба пола, са циљем доцније евентуалне поделе рада. Мушко осећање надмоћности неће тада прво ни мало моћи да се појави, исто тако мало као ова управо катастрофална зависност грађански васпитаног мужа од његове жене при сваком и најмање практичном познавању и помагању у послу. — Цењење сваког и тако рећи „најмањег“ рада је разумљиво само по себи. Колико нам Америка у том погледу предњачи! Учење једнога позива, као *основа живота*, посматрајући га као *животни* позив, је и за сваку девојчицу услов и оно што се само по себи разуме. Вршење позива у браку не треба да буде жени отежано ни због предрасуда, ни због наредаба власти, нити иначе на други начин, већ да се остави на вољу њене личне одговорности. Напомињемо с овим у вези на реакционарну акцију противу удатих учитељица. Такво туторисање женскога пола, такво ограничење личне слободе и самоопределења жене, треба по нашем мишљењу жене наше земље да одбију. На омиљену примедбу, „да удата учитељица не врши свој позив из идеализма“ не треба се озбиљно ни осврнути. Мислимо да у данашњем тешком времену има врло мало *неудатих* учитељица које су у стању из чистог идеализма (дакле без награде) школу да одржавају.

Морамо завршити. Из нашег непотпуног излагања видели сте, да се не можемо похвалити, да смо предложили макоје одређено теориско или пак апсолутно решење за проблем позива и брака, али би хтели да поставимо основу, да свака удата жена врши и један привредни позив. Насупрот лежи нам на срцу право цењење домаћег рада. Хоћемо само да се одбранимо од предрасуда, које се још данас противстављају удатим запосленим женама. У осталом и у овом питању морамо се ослонити на законско развиће. То развиће не може се задржати, оно се највише може мало успорити — али му се може корисно и добро прискочити упомоћ у његовом рађању. На нама је, да ли ћемо, животни пут свих жена, које су из унутрашњих или спољних потреба већ данас позив и брак спојиле, отежати или олакшати. Срчаност, да се заложимо и да примимо на себе одговорност, и овде ће као и на другом месту, где то вреди, унапредити свест, *само* морамо одлучно радити.

с немачког **Вера Јовановић** **Елизабета Томси**

ШТА ПРОПИСУЈУ НАШИ ЗАКОНОДАВЦИ

У службеним новинама од 15. децембра 1922. год. изишла су правила о прегледу свих жена запослених по свима јавним локалима. Наводи се да су прописана, на основу члана 1. уредбе о устројству Мин. Нар. Здравља. Међутим члан 1. уредбе о устројству Мин. Народн. Здравља гласи:

Целокупно старање о народном здрављу спада у делокруг. Мин. Нар. Здравља. Министарству је задаћа:

1) Да се стара о бројном напредовању становника, о здравом породу и о његовом правилном развијању;

2) да заштићује народно здравље;

3) да подиже установе за лечене и спречавање болести;

4) да проучава патологију народа;

5) да здравствено народ просвећује.

Да видимо у колико је законодавца руководило народно здравље при прописивању горњих правила. На први мах то се одмах види: посетиоци јавних локала изложени су опасности да се заразе ако је у њој запослена болесна послуга.

Једно вас овде чуди: да се прегледа само женска послуга, док мушка не. Ради чега је овде учињен изузетак? Кад је реч о безбедности онога који је приморан стицајем прилика да пробави неко време у јавном локалу, — кад је реч о чувању народног здравља. А као што нам је познато, нису код нас по јавним локалима запослене само жене, има и мушкараца. Сем ако законодавац не мисли, да гонореа и сифилис и друге прелазне болести престају бити прелазне кад су у телу мушкарца. Колико жене лекари тврде, иста опасност прети од таквог болесног мушкарца.

Дакле, да је народно здравље руководило законодавца, ова би се правила морала применити на све особље запослено по кафанама, без разлике на пол. Но како се све мора на основу нечега донети, то је и ово учињено само ради форме, а у ствари донесена су на основу мушке похотљивости да би, злоупотребљујући власт, дошли до сигурних жена и тако се бар донекле ослободили страшних последица животињског уживања. Иначе како се могу протумачити та до крајности одвратна и бесмислена правила. Да је то тачно показују и следећи чланови истих правила.

Члан први: Све женско особље (уметнице (?), играчице, певачице, келнерице, послужитељице, куварице и т. д.) упослене у јавним локалима као: варијетеима, шантанима, баровима, пивницама, кафанама и др., пре него што ступи у који од ових локала мора бити прегледана од стране локала (?).

По члану истом истих правила тај се преглед мора понављати сваког месеца.

Члан четврти: Преглед се мора извршити на полним органима, а секрет се мора најсавесније микроскопски истраживати. Испитивање крви Васермановом реакцијом мора се у сваком погледу предузети.

Члан десети: Удате жене са исправним документима ако раде заједно са својим мужевима или заједно живе, као и деца испод 15 година, ако нема разлога да се сумња да врше полни сношај, и особе за које се при првом прегледу утврди да су вирго интакта (невине девојке) не подлеже овоме прегледу.

Највећи цинизам и безобзирност представља члан први у коме се захтева и преглед уметница. У којој се то држави прегледају уметнице и на тај начин каља уметност придајући јој се други значај. Тако што зацело се ни у једној другој земљи не може десити.

И на који начин ће уметница заразити посетиоца? Зацело не простим седењем у истој сали. Остаје само директан додир. А кад се поред ове очигледности прочита и члан четврти, онда се види да се код нас уметница почела да сравњује са проститутком, и уметност према томе са — проституцијом.

Горње питање може се применити и у погледу певачица и играчица. Но то у ствари и јесте страх да посетиоц тих локала, занесен песмом и игром, не потражи одушке своме одушевљењу у загрљају певачице и на тај начин по кат-кад скупо плати за своју велику љубав према музици и игри. И верујем да ће сви посетиоци тих локала бити веома захвални за издавање тих правила, а и сами издавачи ће бити задовољни што су осигурали и себе и своје ближње.

Када би се збиља водило рачуна о ширењу заразе помоћу кафанског особља, онда се не би смела изузимати поред мушког особља ни удата жена, јер ко гарантује да она није заражена гонорејом или луесом и то заједно са својим мужем? Не сме се у интересу здравља нико изузимати.

Но напоменуто је већ, да та правила и нису донета у интересу спречавања венеричних болести у опште, и ширењу заразе, већ само *да би се омогућило пијаноме госту да не плати скупо своју гадост.* Када он сам напит није у стању да мисли о себи, мора се онда о томе постарати Министарство Народн. Здравља, — то је сасвим разумљиво. А како ће та правила утицати на жену коју она тангирају, о томе нико није мислио. Међутим требало је помислити како то утиче на жену која се прегледа. Када би се тај преглед вршио и над удатим женама и над мушкарцима по тим л калима, онда би то одиста одговарало жељи и потреби за спречавањем ширења заразних болести, па би то тако изгледало и у очима оних који се подвргавају прегледу.

Међутим ове жене које сада долазе на преглед добијају утисак да се сматрају јавним женама, па тако најзад и саме почну о себи да мисле. Било је доста случајева када је жена дошла и правдала се да она није „та“, али мора да се покори наредби. Или би често пута питала: да ли је одређена на „физиту“ и ако јој то нико није рекао. А са појмом о доласку на физиту, долази и појам о слободи примања „гостију“, када је већ окарактерисана по њеном схватању као јавна жена. Треба имати у виду појимање тих жена. Када и тако мора на физиту била „добра или рђава“, онда зашто да се мучи са својом малом платом, онда ће бити као и остале које редовно долазе на преглед. Треба знати да многу жену баш овај страх и непријатност од прегледа уздржавају да се не прода насртљивим пијаним гостима јавних локала.

Затим, како мора бити тешко једној невиној девојци када иде на преглед? Многа ће радије остати без рада но што ће допустити то. То значи избацити је на улицу, где већ неке похотљиве очи и прљаве руке чекају на њу, од којих ко зна хоће ли се одбранити. А ко гарантује да би она и идућег прегледа била virgo intacta, и тако ће она моћи да шири заразу бар за неко време. А терати је редовно невину на преглед било би варварски. Све би то друкчије изгледало када би се цело особље по тим локалима, а поред њих и служавке, ашчије, бурекџије и њима слични, прегледали. И на тај начин би се збиља учинило много за спречавање заразних болести.

Сем тога, по тим правилима се ове жене и материјално

пљачкају. Чл. дванајести гласи: У сваком од ових градова Министарство Народ. Здравља одредиће лекаре специјалисте, који ће ове прегледе моћи вршити у својој приватној ординацији.

Те жене су толико бедно награђене да служе готово само за храну, не могу да задовоље ни друге неопходне потребе; а колико треба дати још за скупе визите специјалистима! А то ће многе учинити само да се не би прегледале по амбулантама. И то ће баш учинити већином повучене и стидљиве које живе само од своје плате; онима, које имају и „других прихода“ поред рада, неће бити толико непријатно да дођу у амбуланту. Да је то тачно, нека послужи ово: од како су изишла та правила, у београдској амбуланти прегледано је свега око четрдесет жена, упослених по тим локалима, остале су све код приватних лекара. Значи ништавна награда за коју је целог месеца продавала своју радну снагу, отићи ће бар за половину (јер су прегледи месечни) на преглед. Рећи ће се: нико је не приморава да иде лекару, нека се бесплатно прегледа у амбуланти. Али неће све да иду тамо, где преглед добија утисак „физите“.

Затим чл. четрнајести гласи: Женскиње које је по овим правилима дужно да се подвргне прегледу, па то избегава, биће кажњено затвором до тридесет дана, или новчано сто педесет динара и протеривањем у место рођења, односно своју земљу ако је странкиња.

Дакле и то! Ако би се случајно која жена огрешила о та правила из незнања, треба да одлежи 30 дана у привлачној Управи Града или да дâ целу зараду од месец дана; а то је директно упропашћавање!

Ова правила су једно новоj понижење за жену поред толиких других. Издавањем тих правила жене по таквим локалима оглашавају се пређутно као јавне жене, и кад се већ не могу ставити под надзор, онда бар на овај начин да се донекле искористи власт која је у рукама. А истина је да их своде на ниво јавних жена, јер кад би било у питању спречавање венеричних болести, издвајања не би смело бити, наредба би била и за мушкарце запослене по јавним локалима.

Доста господо законодавци! Доста је што је жена принуђена да сноси, не имајући никаквих права, све последице тешког живота које сте ви створили! Не треба и нова понижења и нове увреде!

Али, мање сте ви криви! Више смо криве ми жене. Ви ћете моћи несметано радити, док год се бар код већине жена не пробуди свест о положају жене у друштву и њеној вредности у њему.

Љубица Живковић
ст. фил.

ZA NOVOM ŽENOM

IZ KNIJGE „ZA NOVOM ŽENOM“

Dok je žena ćutala nije se znalo šta znade, šta hoće, kuda smera. Žena je postala žrtva pogrešaka, izgledala je manje korisnom od muža i bila mu je potčinjena. Muž se je razvijao, rastao a žena je ostajala pored njega ćutke zamišljeno i — neshvaćeno biće. Čovek ju je smatrao svojom svojinom i delom sama sebe. Verovao je da je poznaje, da ju je osvojio i propisao joj je kakva treba da bude. Podučavao ju je i saopštavao svoje iskustvo, ona je primala i rasla je polako pored čoveka, koga je priznavala kao glavu porodice i svega društvenog života.

Živeli su, razvijali su se. Ali su došla vremena, kada su se posledice postupanja muževljeva pokazale kao neispravne. Muž je grešio na putu svoga života a nije poznavao svojih mana; zato ih je opazila bistra, do sada tiha posmatračica, žena i posvetila je veću pažnju javnome životu i društvenim pitanjima. Ulazila je u prilike, sudelovala je u životu i saznala: ako hoće da zadobije upliva na upravljanje, da mora imati moć i mogućnost, da prodre sa tim upiivom, i počela je tražiti svoja čovečanska prava. Učila je, gradila je svoju vlastitu egzistenciju, zamenjivala je muža, prisvajala sebi njegovo znanje i zanimanje i dokazala je, da je u stanju izvesti isto što i muž. I prema tome da je dostojna svih prava i da će doprineti svoj deo zajedničkom radu, svesna svoga prava za to, i svoje dužnosti da gradi život zajednički sa mužem.

Već se tu pokazalo, da se udeo žene ne može sastojati samo u tome, da radi isto što i čovek, da samo uveća snagu muževljevu i da ide njegovim putem, koji je vodio propasti društveni život. Žena je morala dodati svoju ličnost, svoje sposobnosti i svojstva svoja, da se dopuni i usavrši život muževljev; da vodi njegove korake onde, gdje on nije siguran. Za to je

trebalo, da žena upozna samu sebe, a da to može morala je misliti o sebi. Odavna je o ženi govorio samo muž, koji ju je predstavljao prema sposobnostima svoga posmatranja. Opisivao je lekar, koji je žene poznavao samo po svojoj praksi i to bolesne žene; opisivao ih je pesnik, koji je tumačio svoje lične utiske: svoje ushićenje, svoje pojmove; opisivao ju je muž posmatrač, koji je uzimao za podlogu svoje vlastito duševno i moralno merilo; opisivao ju je muž, koji je nju cenio prema svojim potrebama, slabostima, prohtevima kako ih je ona mogla da zadovolji ili ne.

Nemojmo se onda čuditi onoj ogromnoj masi diametralno različitih mišljenja o ženi. Trebalo je da žene same otvore usta. I kad je došlo do toga stao je muž zapanjen pred nečim, što je bilo vrlo jednostavno, ali što nije vidio, nije ni naslućivao, što je samom sebi krio. Sa ženinom ličnošću uvidio je i pravu stranu života, mogao je da vidi u čemi se sastoji život, sreća, moral, i saznati gdje greši, i kako silazi sa pravoga puta.

Od žena su žene tek čule, šta su, kakve treba da budu, i saznaju, ako budu takve, da će biti glavnim činiocem života i sreće. Da, to je žena morala reći, morala se osloboditi, postati samostalnom, poznati život, ojačati karakter, čim je to postigla postaje učiteljicom čovečanstva. A sada žena, da bi mogla popraviti život, usavršiti i voditi muža ka višemu, mora toga muža osvestiti za ono šta njoj treba, šta treba porodici. Tako će unetu u društvo ono, što stvara kod sebe i porodice.

Problem ženskoga pitanja, koje postaje na taj način pitanje društva i života jeste: hoće li ljudstvo nadalje da živi višim životom, hoće li da shvati, da je njegova svrha druga nego li samo materialištička?

Svako teško doba izgleda ne samo da to potvrdjuje, nego da vodi čovečanstvo različitim putevima istome cilju. Pa bio to pokret kulturni, moralni, eugenički; pokret za zaštitu majki, za socijalan rad žena itd. itd. Sve to ide za tim, da žena zadobije svoje mesto, zove ženu na rad, na sudelovanje, traži njeno biće, njenu vrednost duševnu i moralnu.

Bez žena nema života. — Muška kultura je upropastila sama sebe i žena mora sada da gradi novu zajedničku kulturu, koja će sve pobediti. Kultura duha vodiće žene i nadalje ali samo onda ako budu poznale same sebe, i ako podju odvažno za svojim težnjama, i ako ih budu ostvarile.

Sa českog **A. Dostal** **Olga Stranska Absolonova**

СОЊА КОВАЉЕВСКА

ГОДИНЕ СТУДИЈА КОД ВАЈЕРШТРАСА. ОДЛАЗАК У ПАРИЗ ЗА ВРЕМЕ КОМУНЕ.

(Наставак)

Славни Вајерштрас беше једнога дана не мало изненађен када се пред њим појави једна млада студенткиња, устрептала, узбуђена, молећи га да је прими за своју ученицу из математике. У то доба није могло бити ни говора о ступању жена на берлински универзитет. Соња је међутим живо желела да студира код Вајерштраса, чувеног научника, творца модерне математике анализе. Сад му се обраћала с молбом да јој даје приватне часове. Професор Вајерштрас с пуно неповерења посматраше непознату девојку. Обећа да ће је испитати давши јој да предходно реши неколико задатака спремљених за математички семинар. Задатци су били ђаволски тешки Била су потребна предходна вежбања чак и старијим ученицима. Уверен да она ни у ком случају неће моћи да изађе на крај са њим, Вајерштрас више није никако ни мислио на њу. Тим пре што при овој првој посети ни њена спољашност не учини баш никакав утисак на њега. Соња је тада ишла страховито нескладно одевена а том приликом још, преко свега, носила је и неки старачки шешир који јој је готово потпуно покривао лице. По ономе што је доцније сам причао о тој првој посети, Вајерштрас није могао ни да наслути њену младост, а још мање да осети привлачивост необично изразитог лица.

Недељу дана затим дође она поново к њему — са решеним задатцима. Пун неверице, ако не и запрепашћен, понуди је да седне поред њега: и поче тачку по тачку прегледати њен рад. Какво огромно изненађење! Све је било не само тачно него и необично оштроумно и елегантно решено. Узбуђена, Соња збаци шешир. Коса, дивна, пуна коврџа, кратка и светла раскрили се над високим интелегентним челом. Руменило радости изазване успехом и признањем обасја њено љупко лице. Вајерштрас, човек већ у годинама, осети топлу родитељску нежност према тој младој, физички једва развијеној жени обдареној божанским даром генија каквог још није пронашао ни код својих сасвим зрелих студената мушкараца. И

од тог тренутка велики математичар постаје њен пријатељ за цео живот, најсрдачнији, увек готов да је заштити и помогне. Бољег није можда могла ни пожелети! у његовој породици примљена је као рођена кћи и сестра.

Њено студирање под упуством Вајерштрасовим трајало је четири године. Оне су биле од пресудног значаја за сву њену доцнију научну продуктивност.

Сви њени научни радови су или примена или разрађивање образаца великог учитеља. Овом констатацијом ни у колико није смањена њена научничка вредност.

Часови су одржавани на тај начин што је Вајерштрас одлазио к њој једанпут преко недеље, а она к њему недељом увече. Њен муж је дошао за њом у Берлин, затим је опет отишао, оставивши је са једном њеном колегиницом из Хајделберга, али је долазио с времена на време да је обиђе. Њихов је однос и даље био онако „необичан“ и изазивао чуђење у Вајерштрасовој кући, у којој се ни једном не појави муж те жене тако интимне са свим члановима породице. Нити га је Соња представила Вајерштрасу, нити га је кад-год поменула пред њим. Али је Коваљевски редовно недељом, кад год би дошао у Берлин, долазио пред свршетак часа, звонио на вратима и казивао девојци: јавите госпођи Коваљевској да чекају кола. — Соњу је страховито спутавао и збуњивао тај необични однос. Један од њених Хајделбершких професора причао је како је Соња представила Коваљевског као свог рођака једном приликом кад га је овај затекао код ње.

Њена пријатељица овако прича о њиховом животу у Берлину:

Наш живот у Берлину био је још једноставнији и повученији него у Хајделбургу. Становале смо потпуно саме. Соња је по цео дан седела нагнута над својим математичким радовима, ја сам до мрака остајала у лабараториуму. Увече смо, после на брзу руку свршене вечере, настављале рад. Осим Вајерштраса, који је чешће долазио никога другог осим нас међу наша четири зида! Соња је била суморна, као да јој је све, изузев студија, било индиферентно. Посете њенога мужа изгледа да су је помало освежавале. Однос је и даље био пун оданости и другарске љубави, али су неспоразуми и пребацивања почела све чешће помућивати радост поновног виђења. Њих двоје су увек сами одлазили у шетњу,—далеко.

Оставши међутим сама са мном, Соња није хтела да се макне од куће — ни у шетњу, ни у позориште, ни да купи њој потребније ствари.

Њена способност да сатима издржи најнапорнији интелектуални рад, не дигнувши се ни за један тренутак од писаћег стола, била је збиља нешто необично. Тек пред вечером, после напорног рада преко целог дана, одгурнула би од себе књиге и хартије и устајала од стола, али толико апсорбована мислима, да би обично отпочињала ходати по соби горе — доле, брзо, све брже, док напослетку не би почела трчати, разговарајући гласно са собом, понекад и смејући се. У таквим тренутцима као да је била отргнута са земље и на крилима маште понесена далеко, далеко од стварности. Никад није хтела рећи о чему је мислила у таквим тренутцима.

Спавала је врло мало и немирно. Понекад се нагло трзала узнемирена каквим фантастичним сном, после чега би ме често молила да не заспим, да бдим над њом. Радо је причала своје снове увек необично занимљиве. Они су често имали карактер визија којима је она давала пророчанско значење, које су се збиља често обистињавале.

Уопште, била је до крајности покретљивог темперамента. Никада мирна, увек је стављала себи у задатак какав тешко остварљив циљ, трудећи се страсно да га достигне. Никада је међутим нисам виђала нерасположенијом но онда кад би постигла циљ за којим је жудела. Стварност је увек тако мало одговарала њеној замисли. Страсно обузета жељом да постигне циљ није баш била много пријатна за своју околину. Али доцније, видевши је утучену и несретну посред успеха, човек није могао да и нехотице не осети саучешће према њој. Стална, вечита промена светлости и помрачења!

Иначе, наш живот у Берлину у рђавом стану и ваздуху, поред слабе хране и непрекидног, претерано изнуравајућег рада без икаквог разонођења, био је тако мало весео, да сам ја често помишљала на Хајделберг као на изгубљени рај. —

И Соња се, по положеном докторату с јесени 1874 осећала страховито изнуреном физички, па према томе и духовно, тако да је и доцније, вративши се у Русију, дуго била неспособна за ма какав рад.

Недостатак радости о коме је овде реч, осећала је Соња кад год би се предала научном раду и испитивању. Тада би

она толико претеривала да је постајала неспособна да ужива и у животу и у раду. Мисао је постајала њен тиранин.

Доцније, предана својим литерарним радовима, осећа се сасвим друкчије: литерарно стварање доноси јој највећу радост, најлепше расположење.

Не само тај претерани рад, и друге околности доприносиле су да време њеног студирања у Берлину буде тако мало срећно.

Пре свега однос са мужем, осећање необичнога у њиховом животу које је постајало све теже откако су се и родитељи почели мешати. Ови су, посетивши неколико пута своју кћер, затим за време распуста водећи их са собом у Русију, постепено увидели какав је њихов однос у ствари, па су почели прекоревати Соњу због таквог држања према мужу гледајући да их зближе, чему се Соња стално противила.

Међутим, и она сама је незадовољна својим усамљеним животом. Већ тада се у њој јавља жарка воља за животом, која је доцније формално прождире.

Она збиља није била од оних женских цепидлака које страхују од своје сенке, али њена неизвештачена скромност, страх да се не „компромитује“, неумешност, стидљивост, све то скупа помогло јој је да истраје у тој крајњој усамљености, на коју се доцније тако много жали, кад год говори о својој младости. —

Јануара 1871. Соња прекида своје тек започете студије код Вајерштраса и полази на један необичан пут. Ево како: Аљута је, убрзо заморена једноликим животом у Хајделбергу, отишла у Париз без родитељског одобрења. Пошла је смело својим путем. Више није могла издржати затворена у Соњиној соби за рад. Хтела је да развије свој списатељски дар, да студира живот, позориште, осећала је неодољиву потребу за књижевном и уметничком средином.

Било је немогуће саопштити оцу писмено да се налази у Паризу зато му је писала преко Соње, тако да су њена писма увек носила исти поштански жиг као и Соњина.

Боже мој, па то није тако страшно! Један излет до Париза — бранила је она себе пред собом Али је тамо ступила у односе којих се није могла, а није ни хтела, ослободити.

Заволела је једног младог француза, доцније једног од вођа комуне. Овај се сад налазио церниран у Паризу за све време опсаде — и Аљута с њим.

Соња, преко мере узнемирена сестрином судбином, а можда и не само то, одлучи да пошто-пото продре у Париз са својим мужем.

Доцније, кад год би причала о том путу, Соња је једва могла себи објаснити, како им је пошло за руком да продру у Париз посред немачких трупа. Ишли су дуж Сене пешице. Наједном су опазили један напуштен чамац, привучен уз обалу. Одмах су ускочили у њега и почели веслати из све снаге. Али, једва што су одмакли неколико метара од обале кад их стража опази и викну за њима. Не одговарајући на тај узвик веслали су даље из све снаге и сам Бог зна како им је пошло за руком да умакну и стигну до друге обале! Затим су се увукли неопажено и у сам Париз. Комуна је већ била на прагу кад су се састали са онима које су тражили.

У својим доцнијим годинама намеравала је Соња да изда неколико својих успомена из тога доба. Али је и тај план, као и многи други, отишао са њом у гроб. Хтела је да изда и једну новелу: „Сестре Рајевски за време Комуне“. Ту би описала једну ноћ у амбуланти где су радиле она и Аљута и где су се нашле са неколико девојака из њиховог раније поменутог пријатељског круга. Бомбе су прскале око њих, рањеници су неприкидно придолазили. А њима се све чинило као какав сан, као какве чаролије. Оне су још биле у оном добу живота кад светско-историски догађаји чине на нас утисак каквог занимљивог романа.

Без трунке страха гледала је како бомбе прште око њих. Срце јој је задовољно куцало, душа је била препуна радости. Каква ретка срећа, преживљавати један тако значајан догађај! За сестру није могла тада ништа да учини. Аљута је страсно учествовала у политичком покрету желећи само једно: да заједно са вољеним човеком жртвује свој живот великим опште-човечанским идеалима.

Коваљевски, наскоро затим, напустише Париз и Соња поново настави своје студије у Берлину.

Али, после угушене Комуне, Соња поново би позвана у Париз. Овога пута сестра је сама звала, преклињући је да посредује и код оца. Требало је да отац опрости што га је варала и да их својим утицајем спасе очајног положаја. И. је био у тамници — осуђен на смрт.

Треба прочитати Соњине успомене из младости, у којима

она ванредно добро карактерише свог оца, да би се представило колики ће то удар бити за њега кад одједном дозна целу страховиту истину: да су га његова рођена деца „варала“, да је његова најстарија кћи свесно пошла путем који је тако дубоко вређао сва његова осећања и начела.

Само неколико година раније, дознавши да Анђута кришом пише новеле, примајући хонорар за њих узвикнуо је огорчен и гњеван: Ти сад продајеш свој рад и ја не верујем да једног лепог дана нећеш продавати и себе!

Какво чудо међутим! Овога пута он је куд и камо блажи. Сместа је отпутовао у Париз са својом женом, Сањом и њеним мужем и на састанку са својом „заблуделом“ кћери био је толико добар и пажљив, да су га обе кћери од тог тренутка заволеле као никад дотле.

Ја нажалост, могу само анегдотично да опишем то силно, дубоко усталасано доба.

Генерал Круковски је имао веза са Тјером. Обратио се њему за помиловање свог будућег зета.

Тјер је одговорио да је немогуће ништа учинити, али се у току разговора „случајно“ изрекао да ће група осуђеника, међу којима се налази И. идућег дана бити транспортована у другу тамницу. При том ће морати да прође покрај Изложбене Палате, где је увек било врло много света. Тада Анђута, нашавши се у маси народа у тренутку кад су осуђеници пролазили, неопажено продре кроз војнике и, ухвативши И. под руку ишчезне у Изложбеној Палати, да се затим дочепа и жељезничке станице.

Ово можда звучи фантастично, невероватно? Није ли све то био збиља само сан, тежак и чаробан у исти мах?! —

Соња је промовисана за доктора математике године 1874 у Гетингену. Тај успех донеле су јој три расправе. Једна од њих „Прилог теорији парцијалних диференцијалних једначина“, засебно отштампана и као докторска дисертација сматра се једним од њених најзначајнијих научних радова. На основу нарочитих околности ослобођена је усменог испита. Пре свега велика вредност приложених радова, без обзира на одличне Вајерштрасове препоруке, учинише да Соња добије у то доба заиста ретко одликовање: да буде промовисана за доктора, не појавивши се лично.

Превела Десанка Цветковић Ана Шарлота Лефлер.

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Александра Колонтај: Нова Жена.

ПОЛНИ ОДНОСИ И КЛАСНА БОРБА. (3)

И многи од оних којима је Бог дао „да пију воду са чистих и најчистијих извора“ завртеће одречно главом на сваку реч овог дела Нове Жене. Све то само још интензивније потврђује оно што се у њему налази. Зар смо једном гледали како баш ти интелектуални „чистунци“, напојени и препојени „изворним“ идејама перу руке и пуштају да се разапињу најсветије истине и најплеменитији идеали?! Нису ли баш они многе ствари поизвртали наопако? Природно да и Нова Жена није поштеђена. У једном недавно отштампаном приказу она на пример формално дуби на глави. Мало незгодно речено, али тачно.

Диаметрално различита од ситно-буржоаских идеолога Елен Кејове, Хавелока Елиса и других мање познатих — наравно опет исте врсте — писаца о жени, љубави и браку, Александра Колонтај је далеко била и од намере да своје „доста старе“ идеје протура под звучним насловом књиге. Ко би пронашао да је она то хтела извршио би једно збиља „генијално“ откриће.

Она каже:

Трагедија данашњег човечанства није само у томе што се пред нама врши слом одомаћене форме полног сједињавања и принципа који га регулишу, већ и у томе што још не постоји могућност да се остваре тежње које потичу из социјалних низина и идеалима испуњују човечју душу. Ми људи столећа најоштријих класних супротности и индивидуалистичког морала живимо и мислимо још увек у душевној усамљености, од које не можемо да се одвојимо.

Ова усамљеност посред многољудних вароши, ова усамљеност чак и у кругу пријатеља и другова буди у данашњем човеку болесну жељу да се хвата за илузију „сродне душе“ која, природно, припада бићу другог пола, јер је само лукави Ерос у стању — бар пролазно — да растера таму усамљености.

Можда ни у једној епохи усамљеност душе није се осећала са таквом оштрином и упорношћу као наших дана.

Друкчије не може ни бити. Изгледа да је тама баш тада најнепробојнија кад се у даљини рађа светлост...

Посведневни догађаји које проживљујемо или ми лично или наши најближи и најдаљи познаници и пријатељи, безброј сексуалних комедија, драма и трагедија које се одигравају не само по варошима и варошицама него и по селима — и дневни листови нас о томе бар ревносно, ако не савесно, информишу — непобитно потврђују и то: „да се на целом путу историје човечанства не може наћи ни једна епоха у којој би полни односи као мађиском снагом на себе управљали и у себи сједињавали толико милиона измучених погледа“.

Зар је могуће да и нас саме давно већ није почела пећи као усијано гвожђе неумитна истина да је сексуална криза коју данашњица преживљује и обимнија и дубља него икад досад и ако можда нас лично није ни окрзнула?! Човечанство је збиља нарочито тешко преживело сексуалну кризу у епохи Ренесансе и Реформације. Али у тим великим данима када је „светао сноп зракова нове духовне културе својим бљештећим бојама обасипао монотону, сиромашну садржину живота средњевековног, изумирућег света, ипак је само сразмерно мали део људи доживео сексуално-моралну кризу. Бројно најзначајнији слој тадашњег света, сељаштво, било је у сасвим незнатној мери додирнуто овом кризом, то јест само у толико у колико се извршио преображај основних и економских односа у покрету који се тромо и дуго провлачио кроз столећа.“

Затим је човечанство проживело још неколико столећа, дочекало и злокобни светски рат и природно:

„Друкчија је слика која нам се јавља данас. Сада сексуална криза није поштедела ни сељаке. Слично заразној болести, која не зна за ранг и сталеж, она се баца из замкова и вила у пусте станове радника, завирује у мирна месташца, продире и у најтупља села и тражи своје жртве исто тако у

вилама европске буржоазије као и у влажним ћумезима радничких породица и чађавим сељачким колебама...

Уплашено човечанство пада из једне крајности у другу, али чаробни круг сексуалног питања остаје затворен после као и пре... При сваком новом покушају да се размрси замршено клупко полних односа, ови постају још само замршенији тако да изгледа као да је уопште немогуће пронаћи пут његовом размршењу".

Далеко од сваких фантазија и утопија, конзеквентна до краја, незгодна или неразумљива само за оне које тапкају у месту или иду натрашке, само не *напред*, она најзад каже:

„Ми морамо напослетку разумети да нас само сазнање стваралачког процеса који се врши тамо у дубинама социјалних низина и формира нове захтеве, нове идеале и норме учи да саглед мо путеве новог сексуалног морала; да нас само разумевање основице морала ове нове напредне класе оспособљава да се нађемо у пуном противуречн сти хаосу сексуалних односа и да нам покаже жељени конац за њихово размршење."

Не налазимо ни овде, ни у целој књизи, ничег саблажњивог ма за ког напредног радног човека па ни за наш млад свет и жене који живе од свог рада, представљају здрав, стваралачки елеменат нашег друштва и умеју да се загреју не само за своје личне идеале, него и за оне *изнад себе*.

Десанка Цветковић

Марсела Тинер: Бунтовница.

Уским улицама Париза лута по киши млада жена Жозана Валантен уморна од рада у „Женском Свету" и чека свога драгана Мориса Натје-а. Пролази поред књижаре и свраћа у њу да би прекратила чекање; прелистава журнале и месечнике, и купује случајем „Радницу" књигу Ноела Делила.

Мучи се она у животу. Има болесног мужа, досадног у болести, нервозног и одвратно похотљивог у часовима немоћне љубоморе и мучења, када му беле мишице и чврсте дојке потврђују њено здравље и младост.

И млада Жозана поред саосетљиве љубави за мужа, воли здравом љубављу Мориса Натје-а, који је исто воли, који је сигуран да га она воли, који је као обезбеђену касу са драгоценостима често оставља да га дуго чека на улицама или

у најмљеној соби за једно вече, где се њена врела љубав упијала у његову младост за сат-два. И одакле се враћала срећна и снажна до мужевљева прага; преко њега утучена сиротињом и јауцима болесника.

Њу сви воле у „*Женском Свету*“: и уредница листа, г-ђа Фукар сумњиве прошлости и надмене садашњости — „*феминисткиња*“ која својом срачунатом љубазношћу експлоатише сараднице до последње снаге; и мала витка Флора која се вечно чуди и смеши, и која броји на прсте своје љубавнике и мисли: кога ли боже више волим? И доброћудно комична госпођица Бон са смешним шеширом, добрим срцем и уплашеним плачним очима. Сви уважавају и сви се горде г-ђом Валантен, која своме болесном мужу остаје верна и ако млада и са здрављем које тражи једар живот.

Морис Натје сплетен је ситно-буржоа, који ни своје мисли ни своје радости лако не показује, човек као тањир од два лица; човек који се отреса свега када је у питању његова *личност;* човек који ужива да воли, и који не зна за чар широке љубави кад мозак не делује, кад дубока страст пева химну животу; човек који не зна за стрепње и који жели изнад свега да му је све сигурно — у шаци. Љубавник који бледи и муца кад његова млада љубавница (бојажљиво за данашњи морал: *његова жена*) трудни од њега. Када се радости и када се плаши од будућег, када предосећа шапате и подозрења сплеткашког Париза и ситничарских појмова о моралу својих колегиница „феминисткиња“ и сарадница на Женском свету“.

Таквом је човеку дала себе Жозана Валантен.

Морис Натје плаши се обавеза, и опрезно да Жозана не би осетила колико је рђав предлаже да њихова љубав не манифестује своје дело. Али, када Жозана упорно одбија и рађа љупког сина Клода, који има дрзак смех у очима и на усни свога оца, Морис Натје мисли:

„*Жозана има дивних особина, али јој недостаје смисао за морал*“.

И такав човек природно да никад не пита жену о своме детету. Жозану то боли, она не крије своје жалење које провлачи кроз болне дијалоге са њим. Она не може а да је то не заболи. И враћајући се из наручја свога љубавника, њена радост није више тако крепка, и мир јој више не одмара душу.

Читајући „Радницу“ Ноела Делила она ствара друго ми-

шљење о жени. И пише чланак дубоко разумевајући писца, више инстинктом но разумом.

И док се она пати: негује мужа и сноси његове испаде, а за све то има кап драгоцене радости после рада: сина, — дотле Морис Натје спрема „разлоге“ и „потребе“, као и стотину безброј других љубавника и расхлађених, — спрема „дуже путовање“.

Жозана верује да се ту плете једна ниска и подла лаж, она је прима мирно, без суза, са мучењем за саму себе, али гордо; остављајући њему своју љубав на душу и савест. И шапће крај детиње колевке: „Мали мој Клоде... ти си мој највећи грех!... Не стидим се ја тебе! Не могу да жалим што постојиш“... И срце се њено грчи.

По смрти мужа одлази у паланку код његове тетке да се одмори од рада и хучнога Париза. И док јој се здравље враћа и све лечи свежином, добија писмо од Ноела Делила у коме јој захваљује на лепом чланку, и где се чуди да је његова књига пуна статистичких података могла њу заинтересовати.

Она трне од неке наслућене радости. И мала, мирна паланка за, навикнуту променама и послом, Парижанку постаје досадна и мучи је.

Жозана Валантен враћа се у Париз где наставља свој посао. Не задуго иза повратка срета се са Ноелом Делилом. После првог сусрета пријатног и радозналог, она одржава другарство са њим, а на крају и њу и њега побеђује љубав. Она мисли: он ме воли, ја сам срећна. Но њега мучи њена прошлост. И она му приливом искрености једне вечери вели: писац „Раднице“, заштитник жене кроз сјајне мисли своје књиге, Ноел Делил као и сви људи носи традицију самогосподарства над женом.

Ноел Делил мрзи малога Клода, и решава да би Жозану *оправдао*, да је дете болесног Пјера Валантена, али никако да је онога човека кога је Жозана некада *волела*. После дугог мучења побеђује *љубав мајке* и жена у тој мајци.

И Ноел Делил у тренутку тог првог сналажења у чистим радостима у које га је увела жена, Ноел Делил занесен и племенито узбуђен, стапа своју љубав у узвик: —„Мила жено моја“...

„Победила је љубав, љубав која није поклецнула, љубав јака као живот“.

То је из „Бунтовнице“ Марселе Тинер.

Ја сам одрасла крај руске литературе без дијалога, без ових љупких описивања жене, кад се хоће да истакне *жена бунтовница*, па ме је изненадила ова књига.

У мене је ушло расуђивањем, мозгом за жену — човека па се улило у срце једног дана када сам била свесна да сам жена; и разливена руска душа, и руски бол, и немирне чежње за бољим; и слила се руска љубав према великоме и правоме из свега великог што се очекивало и очекује за све живо. А Запад обратно. Зато сам ја мало веровала њему.

Док су се на северу рађале бунтовнице своје врсте: јаке, одлучне, чврстог карактера, док су се истакла имена великих жена Русије, као крсно знамење ослобођеној жени, — Запад је дао и жену у револуцији, и жену рођалисткињу која је са вером умирала, али за коју историчар, уводећи је у историју, никад није заборављао да је била витка и љупка, или носила незнам какве чипке. То је менталитет Запада.

Да је модерна Енглеска списатељица имала овај материјал у својим рукама, она би Жозани, после раскидања са љубавником, очас метнула феминизам у уста, одрезала јој косу, обукла тешку сукњу и грубе ципеле и послала је по парковима да тумачи јеванђеље, и буди свест код жена.

Рускиња би је послала у проститутке, где би Жозана паметно и горко осуђивала друштвено уређење, резигнирала се, или би се згадила на цео свој живот, па нашавши каквог студента пошла са њим и даље пила ракију и пропадала. Или би је начинила човеку другарицом која има снагу, која иде у тајне кружоке, спрема препаде, дели по фабрикама забрањене књиге, диже свест код жена, пропагира без обзира на законе; хапсе је, и тамо у затвору остаје оно што јесте: јака жена која се не покорава ничијој вољи.

Францускиња, Марсела Тинер то није ни хтела ни могла. Она је, без претензије великих жена да кроз студију сувопарно доказује снагу жене, створила једну Жозану Валантен коју она смело назива *бунтовницом*; али коју она не може, а да не обуче у рибизласту свилену блузу, не може а да јој не да виткост и не створи тешке плаве очи и бледе, вите прсте. Она није могла да створи жену изнад свакидашњице, него жену која поред болесног мужа и подлог љубавника, мисли на стару хаљину и са очајем гледа подеротину на рукаву.

Марсела Тинер не може друкчије до да јој Морис Натје има љупко младо лице, а Ноел Делил да буде паметан, оштрих линија, и фини човек. Јер такви се људи *могу да воле*.

Марсела Тинер даје жену љубавницу која се кроз љубав освешћује и види разлику положаја у друштву између ње, жене, и човека. Марсела Тинер топло, својствено духовитој модерној францускињи, кроз љубав показује бунтовницу француске, специјално западну бунтовницу, *која се отмено буни*. У колико је то *права* бунтовница, живот ће доказати временом.

Кроз наше улице, кроз градове, кроз контоаре и уредништва, фабрике и мансарде згрбљене над послом животаре сићушним животом безброј Жозана Валантен, жене, које разочарана љубав не доводи на самоубиство, него на решење: у борбу. – Не кроз громки револт човека, јер само се руска жена тако чврсто изразила, него кроз убијено срце своје.

И данас, поред жене пробуђене, свесне своје снаге и своје моћи, бунтовнице мозгом — данас почиње да се бори и жена са сломљеним срцем, жена која се у болу буди и пита: зашто ја патим? И свесна свога бола, инстинктом своје праведне душе тражи кључ своје слободе, и нашавши га познаје истину борба.

Милица Костић.

БЕЛЕШКЕ

IX Конгрес Интернационалног Савеза за Женско Право Гласа хотел Квиринел, Рим. Нацрт распореда рада:

Среда, 9 мај, и четвртак, 10 мај, 1923. Седница Управног Одбора.

Петак, 11 мај, 1923. Седница Интернационалног Одбора.

Субота, 12 мај, 1923. Конференције под заштитом представника Управе Савезних Друштава. (Од 9 — 12 пре и 2 — 5 по подне).

1. Једнака награда и једнака права на рад. Плата и положај жена свих земаља у индустрији, грађанској служби, разним професијама, као и претресање закона којим се жени одузима право рада у трговачким предузећима, правним професијама државној служби и т. д.

2. Питања морала. Председница конференције госпођа de Witt Schlumberger. Дискусија ће обухватити и расматрање једног моралног становишта у вези са скоро уведеним легализовањем принудне пријаве и принудног лечења венеричних болести, самосталне дезинфекције, као и санитетских амбуланти.

3. Народност удатих жена. Председница: г-ђица С. Мас Millan. Представке парламентима у Канади, Француској, Немачкој и Великој Британији да се удатим женама дâ право да задрже своју народност. Дискусија о нацрту једног међународног споразума који би се упутио владама свих народа.

4. Помагање материнства и ванбрачног детета. Председница: г-ђица Eleanor Rothbone. Читаће се извештаји разних земаља по том питању, као и о праву жене да дели приход свога мужа; о државној или општинској помоћи матерама о положају удовица; о положају ванбрачног детета у односу са својим родитељима и државом.

Недеља, 13. мај, 1923. Седница Интернационалног Одбора ради:

а) именовања тумача, б) усвајање програма.

У вече: интимни састанак (чајанка) које Управни Одбор приређује делегатима и Талијанском Одбору.

Palazzo Dell' Esposizione, via Nationale, Rome. Понедељак 14. мај, 1923. Званично отварање Конгреса.

Пре подне: председава г-ђа Carrie Champan Catt 9—9.30. Скупљање делегата. 9.30. Почетак конгреса: Извештај одбора, предлози управе и Међународног Одбора односно вођења конвенције, поздрави италијанских удружења, одговор конвенције, говор председнице, г-ђе Carrie Champan Catt.

По подне. Председава: г-ђа Carrie Champan Catt.

3 ч. Извештај секције о једнакој награди и једнаком праву на рад.

а) Резолуција секције. б) Резолуција конференције.

Извештај секције о питању једнаког морала. а) Резолуција секције. б) Резолуција конференције.

5 ч. Пријатељски састанак (чај).

7 вече. Састанак владиних делегата појединих земаља. Председава г-ђа Carrie Champan Catt.

Уторак, 15. мај, пре подне: Извештај секције о народности удатих жена. а) Резолуција секције. б) Резолуција конференције.

Извештај секције о економском положају удатих жена, матера и деце (легалне и нелегалне). а) Резолуција секције. б) Резолуција конференције.

После подне излет и закуска, коју приређује Талијански Народни Одбор.

У вече: председава г-ђа Carrie Champan Catt.

Извештај Управног Одбора, извештај благајника, предлози Интернационалног Одбора за акцију конгреса, извештај уредника Ius Suffragii, извештај Главног Одбора, извештаји осталих одбора.

Среда, 16. мај, пре подне: председава г-ђа C. Ch. Catt.

У 9·30 часова читање записника. Рад по записнику. Одмор.

10 часова. Конференција о женама које већ имају право гласа. Дискусија: жене и политичке партије.

а) Да ли жене треба да оснују женску партију.

б) Да ли жене треба да приђу већ постојећим политичким партијама.

в) Да ли је потребно да се повећа број жена у парламенту. Ако је потребно, како се то може постићи?

г) Да ли жене треба да имају специјалне организације за бирање женских кандидата.

д) Шта може да се учини да би се подстакао интерес жена гласача у политици?

По подне: продужење конференције. 3 ч. — дискусија: Какве кораке треба да предузму жене земаља у којима оне имају право гласа, да би се примениле резолуције које је изгласао Међународни Савез за Женско Право Гласа, нарочито у погледу трговања белим робљем? У вече јавни збор. Говорници: жене чланови парламента разних земаља.

Четвртак, 17 мај, 9·30 ч. записник. Захтеви упућени конституцији. Кандидација чланова за управни одбор.

По подне: конференција жена без права гласа. (Програм ће израдити талијански одбор.)

У вече: јавни збор. Тема пропаганда у земљама где жене немају право гласа.

Петак, 18 мај, 9·30 ч. Записник. Резолуција односно релација Међунар. Савеза Ж. П. Г. са осталим удружењима. Избор чланова управе.

По подне 3 ч. Завршавање послова.

У вече: Јавни збор. Говорнице жене из свију континената

Субота, 19. мај, 9 ч. Примање дужности нове управе. Опроштајни говор г-ђе Catt.

А. М. Леко.

Код господина Министра Просвете. „Народна Просвета“ бр. 10 од 8-ог фебруара тек. год. донела је на уводном месту чланак: „Код господина Министра Просвете“.

„6-ог ов. м. председник нашег удружења био је примљен од господина Министра Просвете и том приликом предао му је писмену представку нашег удружења поводом најновијег предлога г. Министра Финансија о изменама и допунама у закону о чиновничким додатцима на скупоћу“.

Та представка садржи три предлога, од којих ћемо се задржати на првом који гласи: да се удатим учитељицама да пун лични додатак.

Поводом те прве тачке Господин Министар изјавио је: да би, у случају усвајања те тачке, целокупно примање једне учитељске породице далеко надмашило примања државних чиновника са највишом спремом и представљало једну несразмеру, коју не би било могуће спровести.

Господин Министар се боји да приходи једне учитељске породице не надмаше приходе државног чиновника са вишом спремом. Господин Министар заборавља да у овом случају раде две снаге: удата жена чиновник је јединка за себе. Закон о народним школама од 1919. год. потпуно је у свему изједначио учитеље са учитељицама. Принцип тога закона је: једнаке дужности — једнака права. Жалосно је, да напред наведени одговор буде разлог за одбијање једног оправданог захтева.

Жене, здружимо се што већим бројем, у моралном и материјалном смислу те речи, у један прави женски покрет, и заузмимо положај одбране својих права!

Стојанка Натанићка, учитељица.

Дјевојачка Привредна Задруга у Сарајеву. Идеје Женског Покрета имају неуморне раденике у сарајевском женском свету. Овога пута су жене у Сарајеву основале Девојачку привредну Задругу. Без икаквог даљег коментарисања штампамо овде правила те установе, како би се наш женски свет у другим крајевима детаљније обавестио.

Женама у Сарајеву желимо увек бодар дух на овоме путу.

Очајан положај у коме се данашња жена, а нарочито дјевојка налази, понукао нас је, да се организујемо на заједничку узајамну помоћ. Задаћа наше организације била би та:

1) да заштити своје чланове материјално и морално и то путем међусобне узајамне помоћи.

2) да подигне свој властити дом, где ће сиромашне, запуштене и неопскрбљене жене и дјевојке у свако доба, наћи заштиту и скровиште.

3) да ствара властите радионице разних професија: кухињу, праоницу рубља, течајеве и т. д. како би своје штићенице и чланице узмогла потпуно и практично одгајити како за самосталан тако и за обитељски живот.

4) да својим чланицама у случају невоље помогне новчано или скровиштем, све дотле, док се не упосле, односно не опскрбе.

5) да својим чланицама удавачама помогне при набави удавачке опреме и намештаја. У ту сврху давати ће се новчана потпора односно опрема из властитих радионица.

6) да прима улошке на штедњу, како би се међу чланицама а и нечланицама пробудила свијест рационалног господарења и штедње а уједно омогућило, да свака располаже у случају потребе са својом властитом уштедом.

7) да створи властити женски клуб и књижницу, те да приређује разне шпортске и корисне екскурзије, како би чланице у свако доба и сваком приликом нашле угодну, поучну и корисну забаву.

8) да свој рад протегне и на село, те да у ту сврху а по својим нарочито зато одгојеним изасланицима држи по селима разна рационална господарствена и економска предавања, као и подуку у домаћинству и штедљивости.

9) да подржава искрене везе и са осталим женским друштвима, те да настоји, да се и по осталим мјестима наше Краљевине, отворе сличне задруге.

Темељна средства ове задруге јесу добровољни прилози, субвенције и удјели чланица односно чланарине што ће служити за потпору чланицама у случају нужде односно удаје,

Приходи од радионица служити ће за покриће задругиних трошкова око управе те уздржавање дома, кухиње и радионица.

У задругином дому, односно кухињи могу добављати опскрбу и оне самосталне жене и дјевојке, које су већ намјештене, уз знатан попуст, како би се и овом приликом што више заштитиле од неугодности материјалне и моралне, која им предстоји пригодом обскрбе по разним често пута и злогласним локалима.

Овај програм усвојен је на нашој конституирајућој скупштини дне 4. фебруара о. г. у цијелости и са великим одобравањем, па се надамо, да ће нам, уз припомоћ свих оних, којима је на души добро народа, и човјека — жене, успјети, да исти дословно проведемо онако, како смо га замислили.

Предсједница
М. Јакшићева.

Тајница:
Анка Шулигој.

Курс „Слободнога сеоског учења“ у Оломуцу — Ческа. Потреба образованости ширих народних слојева, изазвала је у ческој оснивање просветних одбора, народних и слободних школа и т. д.

До сада се деловање тих установа ограничавало већим делом на вароши и културна средишта. Увиђа се међутим, да свету у варошима није то баш потребно у толикој мери, као свету у провинцији и сеоском и радничком, јер варошани имају прилике да у самим варошима дођу до образовања. — Најбоље би било, да се провинциски свет поучава у самом месту, где се потреба образовања осећа, јер се само тако може рачунати на веће учествовање и интерес. Док се то не уреди (а то ће потрајати дуже времена), мисли се на привремену помоћ оснивањем курсева за провинциски подмладак, из којег би после изашли спремни раденици, одређени за интензиван рад у својој најближој околини.

Такова припрема је „Сеоско слободно училиште“ у Брну, чији се курс одржао у Оломуцу од 5-17. јануара ове год.

Курс је похађала сеоска младеж која се пријавила у великом броју из целе Оломуцске жупе. Примљено је било 45 мушких и 22 девојчице. Курс се отворио 5. јануара у присутности заступника Министарства Народне Просвете, просветних и професорских организација. Професорски заступник проф. Венцл, објаснио је значење ческе сеоске културе и потребу њезина напредовања.

У том курсу одржана су предавања, која се односила на опште и стручно образовање. Згодним екскурзијама су се предавања допуњавала.

У предавањима из општега образовања, говорило се о односу ческога човека у провинцији, према модерним научним и верским питањима. Објаснила се карактеристика сеоских људи, како се јавља у ческом песништву старијега и новијега доба; говорило се о драмама и позоришној уметности, у колико се она може искористити у провинцији; оцртана је психолошка слика жене у провинцији; објашњена важност Сокола за провинцију; препоручило се оснивање књижница и читаоница; третиран социјализам обзиром на сељачки сталеж; упозорено на потребу социјалне заштите у провинцији; и објашњено је од колике је потребе темељно друштвено васпитање.

Од специјалних тема предавали су се изабрани делови из народне економије, народне трговине и рада берзе.

Ученици су посетили земаљску изложбу, која се у то доба отворила у Оломуцу, разгледали уређење месне књижнице, општине, позоришта и т. д.

Курс је водио секретар одбора за интересе провинциских жена, г-ђица Бартошкова. И ако досад није било сличних курсева може се тврдити да је овај курс постигао своју сврху у сваком погледу и биће темељ даљем раду у следећој години.

Предавањима су присуствовали сељаци и сељанке.

Курс се завршио опроштајном вечером, музичким програмом, рецитацијама и захвалним говором једнога ученика.

З. С.

Жене академици. Недељни лист „Zvěstovani“ који уређују чешке жене доноси у своме последњем броју од 9. ов. м. вест, да је ческа влада одобрила поднети предлог народних посланика и молбу жена посланика о именовању чешких жена за чланове Академије Наука. Тако ће ускоро Ческа прва од словенских земаља, дати жени највиши степен признања који се даје људскоме духу.

З. С.

СУМОРНЕ МОЛБЕ НЕ МОЛИ!...

Мајко,
преклињем те, мајко,
не кори
што волим.
мајко, не куни —
доста, опрости!

Он има очи топле и добре
као душа твоја,
он има усне сочне и благе
као речи твоје,
он има руке суморне и драге
као молбе твоје.

Мајко, опрости —
не куни више!

Изломила сам последњи напор
да преболим,
и бацих, мајко, заклетву твоју
јер волим.
Ни сан, ни дан,
ни мир, ни песму, мајко,
немам више.

Ја волим, не куни!

Он је тих, мајко, као утеха твоја,
он је благ, мајко, као љубав твоја,
као ти, мајко.

Пусти ме, мајко, слободну
да пружам љубав сужњима,
да делим осмех ближњима —
бол, мајко, да ме изжима.

Подај ми, мајко, слободу
да преко воде бродујем,
пољупце да му нанижем,
радости да му уделим,
болове да му исцелим:
мир срцу да му саградим.

Мајко, пусти ме!

Јер боле горке болујем,
јер тугу суморно тугујем,
јер радости не радујем,
ни божје дане благујем.

Не куни, мајко, не куни,
суморне молбе не моли.
Него ме тихо разнежи
и очи благо насмеши
и топло душу подрагај.

Ко првом песмом сањивом
што певаше над колевком
првенцу своме,
мајчице.
И болове ми успавај, —

јер он ме мајко не воли.

Милица Костић

БОРБА

Оставили сте ме у мраку — а ја имам очи!
Запалили сте ломачу — једино свјетло.
Захтијевате да се бацим у њу, да сагорим и сама.
Ви нећете премишљања, угасићете ватру, и биће опет тама — а ја имам очи!

Јованка Хрвићанин.

ЈА ТО ХОЋУ

И ако је јачина твојих зеница хипнотична као зенице оне необичне афричке отровнице, поћи ћу за њима, јер Ја то хоћу, јер чежња за њима је дубок пехар задовољства. Али ми никад нећеш укочити свест да будем коначна жртва. Код прве капље отрова тргнућу се да се измакнем за онолико само за колико ће моја чежња за твојим зеницама да се појача.

Нада Јовановић.

ЈЕДНА ЗА МНОГЕ

2. октобар.

Данас сам се мало посвађала са Георгом што је за неколико сати унело нерасположење међу нас. Мој драги Георг био је љубоморан као звер. Ханс Валдау, који ме је пре неколико година у школи играња волео, усудио се да ми пољуби руку. Георг му није могао опростити тај злочин, сматрао је мене за то одговорном.

„Моја невеста не сме допустити да јој страна господа љубе руку! разумеш ли?“

Покушавала сам да га умирим. Узалуд. Као брдска река поплави ме његов напрасити гњев.

„Ти си с њим кокетовала! Ти си му на поглед одговорила! Ти си већ једанпут водила љубав с њим. Кажи ми само, ако ти тога празноглавца, тога глупог дерана, више цениш од мене.. кажи ми то само...“

Још је доста било у том тону. Нешто тиранско, господарско, што постоји у човеку, јасно се видело у свима овим гневним речима. Вероватно да бих се ја озбиљно наљутила, да ми није он у својој љубоморној узбуђености био управо сладак.

Нема жене која не би била свирепа, која не би осећала радост кад човек, кога воли, трпи — из љубави према њој... Ја сам се готово сунчала на овом безразложном гневу.

После неколико часова скрушено ме је молио за опроштај. Тада му признах своје осећање. Он се није смејао.

Он благо пољуби длан моје руке. Његове очи беху тужне.

4. октобар.

Опет не могу да спавам. Један хаос страшних представа дизао се из сутона и вио замршено, аветињско коло око мојих мисли. Упалила сам лампу и дохватила перо да покушам да изразом ослабим навалу снаге у себи.

Ево ме где седим, пишем глупе речи и заглушујем сву очајну чежњу, која рије по мојој души. Кад би Георг осетио моју чежњу, кад би ми дошао... сад овог тренутка. Кад би лагано отворио врата — и прошапутао моје име својим нежним, милим гласом... Његове речи су често као изговорени пољупци... Како бих му полетела — винула се у његов загрљај и пала на његове груди... Како бих клицала у његовом загрљају... Како бих пила његове пољупце. Ја мислим да бих му се морала предати сасвим — — — Осећам унутрашњу потребу. У овом тренутку не бих се могла противити. Све у мени је дрхтало за потпуним предавањем, жудило да утонем у заносу своје љубави, коју сам тек наслућивала.

Осећам као да ми мрави миле по нервима — — —

Обгрлила сам јастук, зарила у њ лице и јецала...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Изливи моје страсти су преки, изненадни, неумољиви. Као цело моје биће. Ја патим од ове еротичне чежње...

Ја болујем од наследних појмова моје средине. Злато, од чега ће бити скован венчани прстен, треба да ми да то право да поклоним своје тело, а мојој љубави је забрањено то право?

Шампањска гозба сватова и њихове фриволне шале треба да ми покажу онај тренутак, у коме ја смем припасти потпуно своме драгану?

Дотле треба своја чула успавати, своје импулсе убити и себе затворити у кавез друштвених конвенционалности?

И онда из цркве у брачну постељу коју је осветило друштво... Како је то гнусно! Како понижавајуће!

У колико ми изгледа да је са економског гледишта потребан брак за масу као друштвена институција, у толико ми се чини нечастан за љубавну везу појединаца, који морају да чекају на тај тренутак...

Трзала сам ланцима, немоћна да их раскинем — — —

5. октобар.

Јутрос — тек сам се била вратила својим нормалним осећањима — јурну Георг у неуобичајено време, без куцања, у

моју собу. Ја сам имала јутарњу хаљину отворене боје и баш сам хтела да се очешљам. Он не рече ни облигатно извињење, нити пак уобичајени поздрав. У место тога дохвати ме, приви ме себи и пољуби снажно у уста. Његови зуби се зарише у моје усне и окрвавише их. У страховитом узбуђењу рече пригушено: „Вера, ноћас сам за тобом махнито чезнуо“.

Била сам неспособна и речи да одговорим. У том тренутку сам веровала у неко чудо, док овај необичан сусрет није био ништа друго него јаче осећање, које смо ми вероватно узбуђени истим поводом заједнички сузбили.

Георг је био као ван себе, каквог га никад још нисам видела. У заносу провлачио је прстима кроз моју косу. Другом руком је чежњиво хватао моју голу руку. Образи су му горели. Његове очи су ме готово гутале. При томе је цвилео тихо као рањена звер. Ја сам гладила благо његово чело.

„Шта ти је Георг“ упитах га.

То је радост, Вера, радост!“ — мрмљао је он.

Чудновата радост! „Чему се радујеш ти то?“

„Ти припадаш сада мени, Вера! Мени, само мени!“ узвикну он. И понован силан загрљај дошао је.

Пошто сам га се ослободила и замолила га да ми јасно каже зашто је радостан, саопшти ми он, да ће данас бити наименован за адјункта и да се морамо венчати данас, сутра — што брже може...

Осетих јасно како ми у том тренутку убрза куцање срца... како прође дрхтавица кроз моје удове... како се узвик среће у мени откиде... Али, то беше само један тренутак.

Ја не изустих ништа више до: „Одиста Георг, одиста?“

„Ти се не радујеш много“, рече он и поново ме стиште у загрљај.

„Жено моја!“ шапутао је. „Моја слатка, обожавана жено“! — Како је чудновато изговарао реч „жена“! Сва јака, мушка нежност скривала се у интонацији његова гласа. Али и триумфовање неограничене својине.

У том тренутку уђе мати у собу. Ја на први поглед познах да је озлојеђена Георговом јутарњом посетом.

„Георг је постао адјункт!“ повикаx ја и тако предухитрих сваку прекорну реч.

„Сутра ћемо се венчати“, додадох механички и не мислећи. —

Мати побледе, загрли мене и Георга, готово са неком болном резигнацијом и рече много побожних речи, као што то матере у таквим приликама обично кажу. Али пуно нежне доброте беше у њима — такође и скривене бриге и туге. Расположење је било свечано, значајно, задахнуто патосом... Ја сам сакрила лице на Георгове груди и јецала без разлога. Мати је брисала очи. Георг се поново умирио и говорио благе, нежне речи. Напослетку смо се препирали о дану кад да буду сватови и нисмо се могли сложити. Све је било по плану обичаја — као код свију правих грађанских породица...

Кад сам остала сама, била сам само свесна, да ме обузе страх и туга.. као да ме је сва та очекивана срећа напустила. Узалуд сам трагала по кутовима свога очајања за једним блеском радости — —

Било ме је стид, што ме је у тренутку успеха мој ентузијазам сасвим оставио. — —

Ноћу.

Ево ме опет отворених очију и будне душе.

Грчевито покушавам да се радујем. Из светлих, блажених тренутака пада моје расположење у лажан патос, у позу среће, и свест о томе боли ме.

Дан венчања одређен је за петнаести децембар. — Ја не желим да се рок приближи.

Је ли моја љубав тако мала и слаба да јој и сама срећа драгога не може дати одблеска?

Ситним свако кретање, сваку мисао. Претурам у дубини себе, по својој најтајнијој архиви да нађем узрок ове апатије. Да ли је могућно, да сам и ја — као многи данашњи људи — изгубила сву искреност и непосредност догађаја? Вероватно да ме гризе и незадовољство мога оца, који ми је стављао за циљ живота богатство и изобиље.

Вероватно да је то слутња бола и патње, која своје сенке унапред баца.

Ја сам сујеверна...

8. октобар.

Данас се изређала код мене читава војска мојих такозваних пријатељица. За сваку сам била омиљена кутија за поверљиве ствари и функционирала сам славно као саветни

аутомат... Делила сам целим срцем мале болове и радости и шипаричке доживљаје мојих вршњакиња. Али саму себе сам затварала од њихових погледа као вертхајмову касу. Од свију њих била сам ја повучено, скривено биће, продукат потпуног самоваспитања. Моја веридба је била сензациона вест. Сад су све дотрчале да измаме бар слабу слику мојих догађаја.

Недостатак да будем поверљива био је управо груб ударац за ове од љубопитства усијане главице.

Регина, једина, која ми је својом топлом неуздржаном нежношћу многи суморан час ублажила, знала је мој мали роман. Машти свих осталих пустила сам слободно поље. Оне су извесно сад мозгале о томе како ме је достојно окитила судбина мога живота.

Кад тако посматрам све девојке мога круга које су пуне површности и бесмислености, које трче од сјају ка сјају и чији најзначајнији и најдражи тренутци у животу јесу само мостови од једног задовољства другоме — — — тада осећам са дубоким болом, да жена, упркос жељи за развијањем још за дуго није дорасла месту правога човека. Сва ова празна површна бића, упркос натрпаног образовања, непријатељи су сваког озбиљног рада.

Оне ступају у брак не познајући првобитни позив жене, не измеривши добро тешке, озбиљне дужности жене. Оне треба да постану мајке, васпитачи, треба да помажу стварање највећег уметничког дела — дечије душе — створови који налазе само задовољство у уживањима, задовољствима, празним речима и лажном сјају — и напослетку уздишу и јаучу под теретом материнства...

Наше васпитање је томе много криво. И често пута захваљујем својој озбиљној, упорној и самопоузданој природи да сам се сачувала од ове ужасне свакидашњости...

23. октобар.

Имам само мало времена за свој дневник. Моји дани се савесно деле између рада и љубави . . . једно другим улепшано.

Вођење куће није се могло лишити моје помоћи. Мајка мила мајка јадикује кад помисли на време у коме ћу јој предати опет вођење куће, којом сам ја строго управљала, Припреме за свадбу нису могле бити без мене и хиљаду ситница које су се морале свршити.

Увече седим са Георгом у неком кутку собе. Често сатима не проговоримо речи. Како је пуно ово ћутање! Неки велики мир нас је обузео. Дисали смо нашом близином. Он је љубио врхове мојих прстију — један за другим... И тада се смејемо обоје у исто време... са свим тихо... У овим тихим нежним часовима је срећа...

6. новембар.

Две недеље ме раздвајају од последњих часова срећног живота. Две недеље! мени су то године, деценије!

Може човек за неколико дана душевно остарити. Има тренутака који су као врхови мача. Лагано, лагано, крваве нас, сасвим лагано...

Још не могу да свршим све низове мисли. Као тешка мора притискују ме. Дисање ме боли. Неисплакане сузе роне натраг у дубине мога ја, заривају се у унутрашњост мога бића, потапају у мени све што је лепо, наду, веру, све могућности среће...

То се десило пре неколико дана. Враћала сам се са Георгом из опере. Са дубљим, чистијим разумевањем се схватају лепоте неког уметничког дела ако га слушате са човеком кога волите.

Корачали смо испод руке кроз варош... освежени и обновљени стеченим утисцима... Георг је нашао тако ретких одушевљених израза. А ја сам се радовала његовој новој радости.

Изненадно умуче он усред једне реченице. Учини ми се као да побледе.

Нама у сусрет ишла је једна дама под руку са неким човеком. Она не беше више млада, и имала је тежак ход. Лице јој је било истрошене лепоте.

Кад је била испред нас промери Георга изазивајућим, бестидним погледом. Њено одело га додирну са извесном намером...

Георг, у очевидној забуни, окрену главу на другу страну.

Инстинктивно знала сам све.

Неколико тренутака владала је глуха тишина.

„Ко је она?“ упитах га.

„Госпођа мога негдашњег школског друга“.

„Ти је познајеш?“

„Пре једанпут...“

Био је мучно дирнут мојим инквизиторским питањима. Али их ја не могох задржати,

„Ти си је волео?“ — рекох.

„Не!“ био је његов кратак одговор. Моје узбуђење се повећавало сваким тренутком.

„Него шта?“

„Имао сам пре неколико година однос са њом“.

Он рече то тако мирно и поуздано као кад би ми рекао: „Јуче сам за вечеру јео гулаш“.

Мени јурнуше сузе на очи, и очајно осећање разочарења, гнева и љубоморе, порасте у мени.

Он је ћутао и очекивао са извесним пркосом олују, која би следовала његовим речима...

И неколико тренутака се у мојој глави виле збркане гомиле мисли. Учини ми се изненада неразумљиво, да га никад не упитах за његову прошлост, да сам у наивном одушевљењу своје прве љубави веровала у његову чистоту као у јеванђеље.

Он ме је тако често уверавао да никад није волео жену пре мене. Ја сам то у слепом веровању прихватила, а нисам могла помислити да је се он могао бацити без љубави... као други... без љубави! — То је за презирање...

Овај тренутак сазнања оскрнавио је оно што је најсветије у мени, да га ништа више неће моћи опрати.

Корачала сам поред њега дуго не говорећи ни речи, неспособна да савладам узбуђење. Тада се пробуди у мени жеља све да сазнам, све да знам, све... Осећала сам насладу да ријем по овој рани.

„Причај ми све, Георге“, рекох ја.

Он привуче нежно к себи моју руку. Очекивао је да ћу га засути погрдама и увредама. Моја благост дирала га је. Он ме је тако мало разумео у том тренутку. Дубока непрелазна провалија беше међу нама.

Преводи с немачког Нада Јовановић. Vera.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

Рабиндранат Тагора: Кућа и Свет. Издање књижаре „Освит“.

Енергична и предузимљива издавачка књижара „Освит“ пружила је ових дана југословенској читалачкој публици српски превод једног од најважнијих, најкарактеристичнијих и најпривлачнијих дела дубоког и снажног мислиоца далеке Индије, Рабиндраната Тагоре. Ако се за једну књигу југословенске литерарне данашњице може рећи да она долази у згодан тренутак, то треба да се каже за ово дело Тагорино. „Кућа и свет“ биће поздрављена топло и одушевљено, са пуно искрене радости и дубоке симпатије за душу и геније далеког индијског старца, Рабиндраната Тагоре.

Ова књига носи Словенима светао и дирљив поздрав са Истока, из Тагорине отаџбине, не свесно, али жарко и дубоко вољене, јер је словенска емоција још увек под знаком Истока. И зато злато Тагориних речи одјекује овде, на југословенскоме тлу, племенитим и космички провидним звуцима „Филозофије Панхуманизма“ Милоша Ђурића, а у Русији — благом и апостолском топлином беседа Григорија Петрова. Успон Тагорина духа је, несумњиво, успон свечовечански али је он, пре свега, успон словенски. Јер је Словенство, негирајући све национализме и интернационализме, пронело кроз сав мрак, дивљину, крваву задиханост и жарки бол својих дана светлу и свечану визију свечовека.

А Рабиндранат Тагора, тај мистични и велики Толстој мистичне и велике Индије је, у исти мах, и господар и роб те визије, као што је Словенство њен господар и роб.

И зато је у његовом срцу словенско срце, а у словенском срцу његово срце. И зато је у пустињи нашега живота сладак одмор у радосној и звезданој оази Тагорина духа,

под раскошним и вечним палмама његове свечовечанске интуиције.

„Кућа и свет“ је најважније Тагорино дело. О томе не може се водити дискусија. У странице тог романа Тагора је унео сву своју душу, сву своју философију, све своје тежње и сав свој бол.

Као што је он велики у своме свечовечанском момен ту он је велики и у сликању своје земље. Кроз сваки ред одјекују бронзани гонгови мистичне Азије. Ковитлају се пламенови побожних молитава. Уједају тела врели пескови и жуборе бронзане реке. Дрхћу дланови обузети мистичном језом и раширене очи гледају негде горе, у небо, небо које не одговара и ћутљиво господари. У свакој реченици сачуван је ритам Индије. Дубоки, загонетни и побожни заробљених тежњи и бескрајних видика, спржених врелим и неумољивим сунцем.

У том спајању индијског ритма са свечовечанским ритмом је вредност „Куће и света“. Индија је кућа, а свечовек је свет.

Дубоким страницама индијског Толстоја припада наша трајна пажња, пуна топлог и радосног пијетета.

Евг. Захаров.

И. С. Тургењев. Пролетње воде, роман. Превод Олге Којић. Предговор Е. Захарова. Изд. Цвијановића. Цена 15 дин.

Мили, топли Тургењев у времену писка фабрике, распадања младости од прекомерних болова, пштања живаца од сапетог живота и поломљених надања: одмор је замореним и жељним сна. Сањива песма и широка душа руске визије, дошла су као расцветани осмеси детета да нам подрага душу, и умртви суморно мозгање у бездушној данашњици за насушни хлеб.

Р. В. Емерсон: Управљање животом. С енглеског превод и предговор написала Исидора Секулић. Изд. Цвијановића. Цена 25.

И један американац да се чује код нас. Тим пре што поред гнилог живота, којим гацамо он је оптимиста, ведар. А ведри улазе у борбу живота. — Стил сажет. Хвала зато и много преводиоцу који је сопственом снагом изложио напор енглеског оригинала, те није крут у преводу меког словенског језика.

Камил Моклер: Мађија љубави. С франц. Рад. Карацић. Изд. Цвијановића. Цена 15 дин.

Анализа љубави; улажење у њу тачно или нетачно. Распричавање пипавим стилом кроз читав ступац о доласку пољупца! Француско увлачење и извлачење у стилски начин разрађивања саме ствари.

Петар Нанзен: Марија. Превод с немачког. Изд. Цвијановића. Цена 8 дин. Сентиментална књижица тзв. срећне љубави. Ипак љупка за шипарице. Расплакаће радосно многе који очекују срећну љубав.

Милица Костић.

Власник за Д. П. Ж. З. П. МИЛИЦА ДЕДИЈЕР. Одговорни уредник БРАНКО МИЉКОВИЋ.
Новопазарска ул. 31.

Изишла је из штампе прва књига нашег **Фонда за Издавање Дела Југославенских Женских Књижевника:**

ПРИРОДА И ДЕЦА

20 приповедака за децу од Милице Јанковић са 24 колорисане слике од Милице Чађевић. Књига је на финој хартији, штампана цицеро-слогом, са колорисаним корицама. Износи 10 штампаних табака. Цена 20 дин., скупљачима 10% попуста.

Претплату прима **Администрација Женског Покрета**, Краља Милана улица број 69.

Нашим претплатницима. *„Женски Покрет“ изишао је у прошлој, 1922. години, у шест свезака по четири штампана табака, укупно двадесет и четири штампана табака. Цена му је била 36 динара годишње. Управа „Друштва за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права“ одлучила је, да од 1. јануара ове године „Женски Покрет“ излази сваког месеца (изузев јули и август) у три табака“, укупно тридесет штампаних табака годишње. Због повећаних трошкова око штампања и због повећаног броја штампаних табака претплата на „Женски Покрет“ за 1923. годину износи педесет динара. Дужност је сваке жене да буде претплатник „Женског Покрета!“*

Претплату примају наши повереници, а у Београду администратор сваког радног дана у стану уредништва.

Моле се претплатници да достављају на време администрацији сваку промену адресе.

Ко од претплатника не прими на време број, може га тражити у року од месец дана по изласку броја.

Уредништво *Женског Покрета* моли женска удружења изван Београда да му шаљу податке или кратке дописе о раду.

Рукописе треба слати на адресу: Уредништво *Женског Покрета*, Београд, Краља Милана улица 69.

НАШИ ПОВЕРЕНИЦИ:

Битољ Анка Миловановић, учитељица
Бијељина Милева Тодоровић, секретар К. С. С.
Велико Градиште Мил. Живковића, предс. Ж. Подр.
Врњци Ана Стижанин
Гор. Милановац Зора Ракићева, учитељица
Дубровник Ženska Narodna Zadruga
Добој—Босна Деса Ђ. Докић
Доња Тузла Љубица М. Јовановић
Загреб Адела Милчиновић
Завидовић—Босна Десанка Пл вшић
Земун Добротворна Задруга Српкиња
Зајечар Женска Подружина
Јагодина Милева Стефановић, секр. Ж. Подружнице
Крагујевац Шумад. К. С. Сестара; Друштво Милосрђа
Крушевац Коло Срп. Сестара
Краљево Катарина С. Продановић, председ. Ж. Подр.
Лазаревац Драга Марковићка, председ. Ж. Подружине
Лозница Дана Б. Ристића, председница Ж. Подруж.
Љубљана Cirila Štebi
Мостар Мара Мучибабић, секретар К. С. С.
Нови Сад Матица Напредних Жена
Ниш Јелена Петровић, учитељица
Нова Градишка Зорка Малић
Никшић Станица Шаровић, учитељица
Нови Пазар Савка Антоновић, учитељица
Неготин (Крајина) Мирослава Сантнер. настав. гимн.
Пожаревац Лепосава М. Павловић, пред. Ж. Друштва
Пожаревац Мил. Радосављевић, благ. К. С. С.
Панчево Љубица Ђ. Павловић, пред. Ж. Задруге
Панчево Мара Драгомировић
Сарајево Радунка Чубриловић, професор
Скопље Марија Шпанићка, учитељица
Сушак Милица Видовић, председ. Добротв. Задруге
Суботица Даница Радулашки
Турски Бечеј Фемка Грујичић, учитељица
Ћуприја Женско Друштво председ. С. Радојковић
Ужице Цвета М. Поповић
Цетиње Женска Подружина
Чачак Љубица Ј. Матић, благајн. Жен. Подружине
Шабац Софија Поповићка, учитељица.